

Státní bakalářská zkouška z Antropologie se skládá ze tří předmětů: **Obhajoba bakalářské práce, Fyzická antropologie a Sociokulturní antropologie.**

Předmět: Obhajoba bakalářské práce

Bakalářská práce je vypracována na téma, které vypisuje nebo schvaluje Ústav antropologie v průběhu 4. semestru. Školitelem je akademický pracovník ústavu, konzultanty mohou být také odborníci z univerzit, muzeí a ústavů AV ČR. Práce má především ukázat schopnost korektní práce s literaturou, v řadě případů je už bakalářská práce empirickou studií na antropologickém materiálu.

Obhajoba probíhá na konci 6. semestru před odbornou komisí. Obhajoba bakalářské práce prověřuje praktické schopnosti a dovednosti studenta při návrhu, zpracování zadaného úkolu, jeho hodnocení, interpretaci a prezentaci před komisí. Oponent a vedoucí práce v posudcích a členové komise v průběhu obhajoby se vyjadřují k průběhu a výsledkům bakalářské práce. Teoretická část práce prokazuje schopnost vyhledávat, zpracovat a interpretovat údaje v oblasti biologické a kulturní antropologie a antropologických teorií. Vlastní obhajoba bakalářské práce se děje rozpravou, během níž uchazeč přednese teze své práce, seznámí komisi s řešenou problematikou a poukáže na její stěžejní části. V diskusi reaguje na dotazy, podněty a připomínky vedoucího práce, oponenta a členů komise.

Předmět: Fyzická antropologie

Další část zkoušky představuje Fyzická antropologie, které prověřuje znalosti studenta z oblasti stavby lidského těla se zvláštním zřetelem na biologii lidského skeletu a metody biologické antropologie, a to jak v antropologii živého člověka, tak v antropologii kosterní.

Obsahem zkoušky je náplň předmětů:

- Bi1251 Úvod do antropologie I
- Bi1231 Anatomie pro antropology I
- Bi2232 Anatomie pro antropology II
- Bi2232 Anatomie pro antropology III
- Bi2120 Cytologie, histologie, embryologie
- Bi6868 Evoluce kosterní soustavy člověka
- Bi7351 Metody antropologie I
- Bi8352 Metody antropologie II
- Bi5402 Dermatoglyfika
- MaS01 Aplikovaná statistika I.

Literatura k předmětu Fyzická antropologie odpovídá studijní literatuře v těchto předmětech.

Zkušební okruhy témat:

A) Stavba lidského těla

1. Cytologie a histologie
2. Anatomie člověka – pohybový systém
3. Anatomie člověka – splachnologie
4. Anatomie člověka – nervový systém

B) Biologie lidského skeletu

5. Základní stavba a funkce skeletu
6. Mikrostruktura kosti
7. Ontogeneze kosti a kostní tkáň
8. Metabolismus kosti a kostní tkáň
9. Variabilita lidského skeletu
10. Patologie kosterní soustavy
11. Tafonomie kosterní soustavy
12. Dentální antropologie
13. Přehled evoluce lidského skeletu

C) Přehled metod biologické antropologie

14. Teoretická východiska metod

15. Metody antropologie živého člověka
16. Metody terénního antropologického výzkumu pohřebišť
17. Metody kosterní antropologie

Zkušební okruhy témat detailně:

A) Stavba lidského těla

1. **Cytologie a histologie:** Živočišná buňka – definice a charakteristika; buněčná spojení; cytoskelet; jádro a jadérko; buněčné organoidy; životní projevy buňky; rozdělení tkání; epitelová tkáň a její typy; pojivová tkáň a její typy; chrupavka; kostní tkáň a její typy; osifikace; svalová tkáň a její typy; nervová tkáň; stavba neuronu, typy neuronů; centrální a periferní nervová zakončení; neuroglie; obaly nervových výběžků; složení periferní krve člověka; erytrocyty, leukocyty a trombocyty; hemopoeza.
2. **Anatomie člověka – pohybový systém:** Roviny a směry na lidském těle, hlavní části lidského těla, obecná osteologie; kostra trupu; kostra horní končetiny; kostra dolní končetiny; neurocranium; splanchnocranium, pohlavní rozdíly na lebce, novorozenecká lebka; obecná arthrologie, spojení na lebce, na páteři, na hrudníku; spoje kostí na horní končetině; spoje kostí na dolní končetině; obecná myologie, svaly hlavy a krku; svaly trupu; svaly horní končetiny; svaly dolní končetiny.
3. **Anatomie člověka – splachnologie:** Trávicí systém, zuby, dýchací systém; močový systém; mužská pohlavní soustava; ženská pohlavní soustava; srdce a cévy; přehled tepen; přehled žil; mízní systém.
4. **Anatomie člověka – nervový systém:** Obecná stavba nervového systému; medulla spinalis; mozkový kmen; výstupy hlavových nervů; mozeček a diencephalon; telencephalon; hlavové nervy; plexus cervicalis et brachialis; plexus lumbalis et sacralis; autonomní nervový systém; komory CNS; cévní zásobení CNS; sluchově-rovnovážné ústrojí; zrakový systém; integumentum commune.

B) Biologie lidského skeletu

5. **Základní stavba a funkce skeletu:** Systémový přístup ke studiu kostry člověka; základní stavební plán lidského těla; symetrie, polarita, metamerie; rozdělení lidského skeletu; typy kostí a jejich funkční rozdíly; přehled základních funkcí kosterní soustavy (opora, ochrana, pohyb, metabolismus/zásobárna, úložiště, expanzivní růst, krvetvorba, endokrinní orgán).
6. **Mikrostruktura kosti:** Pojivové tkáně – specifikum kostní tkáně; odlišnosti od jiných tvrdých tkání (paroh, roh, dentin, enamel); kostní buňky – rozdělení, stavba a funkce; kostní matrix – organická a anorganická složka; minerály kostní matrix a její mikrostruktura; proteiny kostní matrix; základní typy kostní tkáně: primární (vláknitá, lamelózní, plexiformní) a sekundární (spongiózní a kompaktní); primární a sekundární osteony; krevní zásobení kosti; variabilita mikrostruktury kosti – intraindividuální rozdíly, interindividuální rozdíly (věkové změny, pohlavní rozdíly; mezipopulační rozdíly mikrostruktury kosti; mezidruhové rozdíly v mikrostruktuře kostí).
7. **Ontogeneze kostí a kostní tkáně:** Vývoj skeletu v prenatalním období; základní typy osifikace (enchondrální, endesmální); kombinace endesmálního a enchondrálního původu u různých kostí lebky; primární a sekundární osifikační centra u kostí postkranálního skeletu; vývoj a růst hlavy a jednotlivých kostí lebky, homologie žaberních oblouků na lidské lebce; lebka a postkranální skelet novorozence; postnatální růst a vývoj skeletu, faktory postnatálního růstu skeletu; postnatální osifikační centra; remodelace kostí v průběhu růstu (princip přemístění, kortikální drift); osifikace postnatálního skeletu; mechanismus růstu v růstové zóně trubcovité kosti; ukončení růstu jednotlivých kostí; změny kostí v dospělosti – morfologie, vnitřní struktura, složení; procesy a projevy stárnutí skeletu a ostatních složek pohybové soustavy; věkové změny skeletu vs. metody pro odhad dožitého věku – u nedospělých a u dospělých.
8. **Metabolismus kostí a kostní tkáně:** Role jednotlivých buněk kostní tkáně v metabolismu; obsah nejdůležitějších makroprvků v kosti; centrální řídicí hormony (parathormon, kalcitonin, vitamín D, estrogeny); metabolismus vápníku a jeho řízení; role jater, ledviny a střeva v udržování kalcémie; ukazatele kostní resorpce a novotvorby; stopové prvky v kostech (Pb, As, Ra, Sr); vliv zatížení na udržení kostní hmoty; metabolismus vápníku v průběhu těhotenství a laktace; vliv obsahu vápníku v prostředí (strava, voda); rekonstrukce stravy na základě stabilních izotopů lehkých a těžkých prvků; rekonstrukce stravy na základě stopových prvků.
9. **Variabilita lidského skeletu:** Zdroje variability skeletu: genetické faktory, strava, zátěž, pohlaví, věk; plasticita vůči vnějším vlivům (ontogenetická, v dospělosti); sekulární trend (brachycefalizace, výška postavy); klimatické vlivy a proporční rozdíly; profesní zátěž na kostě; biomechanika kostí; mechanické vlastnosti kostní tkáně; reakce kostí na mechanickou zátěž, limity tolerance; změny biomechanických vlastností a geometrie kosti s věkem; biologické základy sexuálního dimorfismu kosterní soustavy člověka; prepubertální sexuální dimorfismus skeletu a zubů; velikostní dimorfismus; vliv pohlavních hormonů v pubertě a v dospělosti;

velikostní a tvarový dimorfismus kostí pánevní; dimorfismus lebky, dimorfismus zubů trvalého chrupu; velikostní a tvarový dimorfismus postkraniálního skeletu; mezipohlavní rozdíly ve frekvencích epigenetických znaků a patologických projevů na kostě; kulturní modifikace skeletu a zubů (umělé deformace lebky, trepanace, úpravy zubů, deformace krku, deformace končetin, amputace).

10. **Patologie kosterní soustavy:** Paleopatologické metody (přímé, nepřímé); rozdělení patologických změn skeletu; vrozené anomálie a malformace (mikrocefalie, dysplazie kyčelního kloubu aj.); dysplazie kostní tkáně (hyperchondroplazie aj.); traumata (fraktury, bodná, sečná a střelná zranění aj.) a posttraumatické změny (pseudoarthróza aj.); nádory kostní tkáně (osteoblastom, osteosarkom); nezánnětlivá onemocnění: metabolické poruchy (anémie, avitaminóza A, kurděje, rachitis, osteoporóza, Pagetova choroba) a endokrinní poruchy (nanismus, gigantismus, akromegalie); zánětlivá onemocnění (arthritis, ankylozující spondylitis, tuberkulóza, syfilis, lepra),
11. **Tafonomie kosterní soustavy:** Přehled tafonomických faktorů: antropogenní, biologické, klimatické, geologické, aj.; postdepoziciční změny skeletu; mechanismy fosilizace kostí a zubů; proces kremace, změny při různých teplotě; modifikace kostní mikrostruktury v důsledku tafonomických procesů (změny anorganické složky, změny organické složky, vliv kremace, fosilizace kosti).
12. **Dentální antropologie:** Anatomický popis chrupu; vnitřní stavba zubu, histologická a submikroskopická struktura zuboviny (dentin) a skloviny (enamelum), cement (cementum); zubní dřev (pulpa dentis), ozubice (periodontium); zubní kámen; morfologie jednotlivých zubů dočasného a trvalého chrupu; variety a anomálie zubů a chrupu; vznik a vývoj zubů, prořezávání zubů; výměna chrupu, resorpce mléčných zubů; funkce chrupu; význam zubů a chrupu z hlediska životní historie; patologie zubů, zubní kaz; využití zubů v bioarcheologii: odhad věku u nedospělých (podle prořezávání, stupně mineralizace a inkrementálních linií) a dospělých (stupeň abraze zubů), stresové markery na zubech, analýza stravy (bukální mikroabraze, izotopy Sr, zubní kámen).
13. **Přehled evoluce lidského skeletu:** Charakteristika jednotlivých částí skeletu (lebka, osový skelet, pletence, kostra končetin) u obratlovců, čtyřnožců, savců, primátů, hominidů a člověka; stavební plán obratlovců; základní znaky skeletu primátů; skelet prvních hominidů, skelet archaických australopitéků, skelet člověku podobných australopitéků, výhody a nebezpečí adaptace na bipední lokomoci, skelet *Homo habilis/rudolfensis*, *Homo ergaster/erectus*, skelet archaického *Homo sapiens (Homo heidelbergensis)* a *Homo neanderthalensis*, první anatomicky moderní člověk; změny skeletu člověka s přechodem k zemědělství; hlavní rozdíly ve stavbě skeletu mezi lidoopy a člověkem: dolní končetiny a noha, kostěná pánev, páteř, lebka, ruka.

C) Přehled metod biologické antropologie

14. **Teoretická východiska metod:** Základy a organizace antropologického výzkumu, materiál a vzorek, filozofie měření, tradiční a moderní antropometrické nástroje a přístroje, měřicí jednotky, přesnost a spolehlivost antropologických metod, základní statistické metody, etika antropologického výzkumu.
15. **Metody antropologie živého člověka:** Antropometrie (somatometrie); hodnocení nemetrických morfologických znaků (somatoskopie); aplikace základních metod v pokročilejších metodických postupech hodnocení somatotypu; hodnocení výživového stavu; hodnocení složení těla (frakcionace); hodnocení interindividuální a interpopulační variability u metrických i nemetrických znaků; odhad biologického věku člověka; odhad finální výšky v dospělosti u dětí a dospívajících – „target height estimation“; dermatoglyfika – základní metody hodnocení otisků prstů a dlaní.
16. **Metody terénního antropologického výzkumu pohřebišť:** Přehled metod terénního zpracování kosterního nálezu; zaměření lokality, sondáž, detekce objektů, preparace hrobů; odběr vzorků sedimentu a kostí pro účely přírodovědných analýz (palynologie, geologie, fosfátová analýza, aDNA, parazitologie, radiokarbonové datování aj.); metody terénní dokumentace hrobů (kresebná, fotografická, 3D dokumentace), kontexty; ochrana kosterního nálezu, vyzvednutí a převoz do laboratoře.
17. **Metody kosterní antropologie:** Kraniometrie (význačné antropometrické body na lebce, základní rozměry a indexy), osteometrie postkraniálního skeletu (základní rozměry a techniky jejich měření na kostech osy tělní a horní a dolní končetiny); nemetrické znaky na lebce a postkraniálním skeletu (morfognostické znaky, anatomické variety); metody pro určení biologického původu antropologického nálezu (rozlišení lidských a zvířecích kosterních nálezů); metody pro odhad dožitého věku na kostě člověka (morfoskopické, morfometrické metody, kombinované metody); metody pro určení pohlaví na kostě člověka (morfoskopické, morfometrické metody, kombinované metody); metody pro určení populační afinity na kostě člověka; metody pro odhad tělesné výšky a proporcí člověka z kosterního nálezu; metody virtuální antropologie, základy 3D modelování; základy geometrické morfometrie.

Předmět: Sociokulturní antropologie

Třetí částí je zkouška ze Sociokulturní antropologie, která prověřuje znalosti studenta z oblasti antropologických teorií, sociokulturního vývoje lidstva a archeologicky orientované tematiky.

Obsahem zkoušky je náplň předmětů:

- Bi1251 Úvod do antropologie I
- Bi2251 Úvod do antropologie II
- Bi1221 Dějiny antropologického myšlení
- Bi3170 Antropologie pravěku
- Bi4260 Antropologie starověku
- Bi5110 Antropologie středověku
- Bi6460 Antropologie novověku

Literatura k předmětu Sociokulturní antropologie odpovídá studijní literatuře v těchto předmětech.

Zkušební okruhy témat:

A) Přehled antropologických teorií

1. Předmět, teorie a metoda antropologie
2. Oblasti a subdisciplíny antropologie
3. Antropologické směry a školy
4. Základní okruhy antropologických pojmů

B) Vývoj společnosti v pravěku

5. Metody výzkumu a analýzy dat
6. Lovci a sběrači (paleolit a mezolit)
7. První zemědělci (neolit)
8. Pravěká společnost a počátky využití kovů (eneolit)
9. Pravěká společnost a využití bronzu (doba bronzová)
10. Pravěká společnost a počátky využití železa (doba halštatská)
11. První pokusy o civilizaci (Keltové)
12. Germánské obyvatelstvo v dotyku s Římskou říší (doba římská a stěhování národů)

C) Vývoj společnosti ve starověku

13. Starý Přední východ (I) – politické uspořádání
14. Starý Přední východ (II) – kultura
15. Starověký Egypt
16. Perský (iránský) a kurdský svět
17. Arabský svět
18. Indie
19. Čína (I) – úsvit dějin
20. Čína (II) – historický vývoj
21. Tibet
22. Korea a Japonsko
23. Středoamerické civilizace
24. Jihoamerické civilizace
25. Základy euroamerické civilizace – antické Řecko
26. Základy euroamerické civilizace – antický Řím

D) Vývoj společnosti v evropském středověku a novověku

27. Středověk
28. Počátky slovanského osídlení
29. Velkomoravská říše
30. Český stát v 11. až první polovině 13. stol.
31. Zemědělci od 6. do 12. stol.
32. Zemědělci ve 13. až 15. stol.
33. Řemeslníci, obchodníci
34. Klérus

35. Archeologie církevních památek
36. Panovníci, velmoži a šlechta v 9. až 12. stol
37. Panovníci a šlechta v 13. až 15. stol.
38. Konec středověku
39. Život člověka v raném novověku

Zkušební okruhy témat detailně:

A) Přehled antropologických teorií

1. **Předmět, teorie a metoda antropologie:** Geneze antropologie, pohled na člověka od starověku po současnost; historie a současnost biologické a sociokulturní antropologie ve světě a v českých zemích; historický vztah sociální a kulturní antropologie, americký model obecné antropologie a vztah biologické (fyzické antropologie) a sociokulturní antropologie, vztah antropologie a archeologie, souvislosti antropologie s jinými vědami.
2. **Oblasti a subdisciplíny antropologie:** Teoretická antropologie, aplikovaná antropologie, lingvistická antropologie, psychologická antropologie, politická antropologie, ekonomická antropologie, antropologie práva, antropologie přibuzenství, antropologie města.
3. **Antropologické směry a školy:** Hlavní představitelé a myšlenkové koncepce – evolucionistická antropologie, neoevolucionismus, difuzionistická antropologie, škola kulturních okruhů, funkcionalistická antropologie, konfiguracionismus, strukturální antropologie, kulturní ekologie, kulturní materialismus, nová archeologie, kognitivní antropologie, symbolická a interpretativní antropologie.
4. **Základní okruhy antropologických pojmů:**
 - a) Kultura (definice; prvky a vzorce kultury, kulturní ohniska, kultura v archeologii vs. etnologii, subkultury), proces začlenění jednotlivce do společnosti (akulturace, enkulturace, identita, klan, kmen, sociální uspořádání společnosti) a vztah k ostatním společnostem (kulturní kontakty, kulturní relativismus, etnocentrismus, kulturní konflikt, xenofobie, rasismus); změny v kultuře (inovace, difúze, substituce, migrace, asimilace)
 - b) Ekonomická adaptace společností k přírodnímu prostředí: základní principy a uspořádání lovecko-sběračské, pastevecké a zemědělské společnosti (příklady současných i minulých společností)
 - c) Rodina, manželství a domácnost (pokrevní a nepokrevní příbuzenství, rod, matrilinearita, patrilinearita, incest a incestní tabu), principy výběru partnera (exogamie, endogamie, monogamie, polygamie, sororát, levirát) a lokalizace nové domácnosti (matrilokalita, patrilokalita, avunkulokalita)
 - d) Symbolismus, rituály a náboženské představy společnosti (symbol, rituál a rituální předměty, mýtus, tabu), filozofické koncepce víry (každodenní smlouva s duchy, principy magie, animismus, totemismus, šamanismus) a náboženství (monoteismus, polyteismus, institucionalizace).

B) Vývoj společnosti v pravěku

5. **Metody výzkumu a analýzy dat:** Terénní průzkum, letecká prospekce; archeologická lokalita, metody terénního výzkumu a dokumentace; základní metody datování (nepřímé- stratigrafie/biostratigrafie; přímé – datování pomocí izotopů, termoluminiscence); zpracování získaného archeologického a přírodovědného materiálu (distribuce předmětů v prostoru sídliště, typologie artefaktů, indikátory využívané při rekonstrukci krajiny ad.); konzervace a restaurace památek; studium archeologických pramenů
6. **Lovci a sběrači (paleolit a mezolit):** Nejstarší lovecko-sběračské společnosti v Evropě (Homo heidelbergensis, H. neanderthalensis); příchod anatomicky moderního člověka (Homo sapiens) – aurignacien; lovecko-sběračské společnosti adaptované na exploataci mamutů (gravettien), sobů a koní (magdalénien) v otevřené krajině; i lesním prostředí (mezolit). U každého okruhu vyžadována základní definice kultury, významné lokality a paleoantropologické nálezy.
7. **První zemědělci (neolit):** Vznik a šíření zemědělství, domestikace rostlin a zvířat; antropologické poznatky o šíření obyvatelstva; neolitizace Evropy; neolitická společnost a její charakteristika, ideje, hmotná kultura, pohřební ritus, významné lokality: kultura s lineární keramikou (LNK); lengyelský kulturní okruh, kultura s moravskou malovanou keramikou (MMK); antropologické charakteristiky prvních zemědělců.
8. **Pravěká společnost a počátky využití kovů (eneolit):** Dověšení neolitizace Evropy; eneolitická společnost a její základní charakteristika, ideje, hmotná kultura, pohřební ritus, významné lokality: kultura nálevkovitých pohárů (KNP); badenská kultura a kultura s kanelovanou keramikou (KK), řivnáčská kultura, kultury pozdního eneolitu (kultura se šňůrovou keramikou, zvoncovitých pohárů, protoúnětická).
9. **Pravěká společnost a využití bronzu (doba bronzová):** Hospodářské, zemědělské a etnické poměry v Evropě; vznik řemesel; společnost v době bronzové – základní charakteristika, ideje, hmotná kultura, pohřební ritus a významné lokality archeologických kultur: únětická kultura, věteřovská skupina, středodunajská mohylová kultura; lužická kultura; velatická, slezská kultura; první prospektoři železa na našem území.

10. **Pravěká společnost a počátky využití železa (doba halštatská):** Objev a technologie výroby železa; etnické a společenské složení doby halštatské; hospodářské poměry doby halštatské: horákovská kultura, platěnická kultura, bylanská kultura; pohřební ritus, mohyly; hmotná kultura halštatské společnosti, významné lokality.
11. **První pokusy o civilizaci (Keltové):** Původ Keltů a jejich expanze v Evropě; keltská společnost a její ideologie; život v keltské vesnici; Bójové a Volkové-Tektoságové; hmotná kultura doby laténské; rozvoj mincovnictví a obchodu; oppida jako centra moci a obchodu; pohřební ritus Keltů; vztah Keltů a Římanů; zánik keltské kultury; púchovská kultura.
12. **Germánské obyvatelstvo v dotyku s Římskou říší (doba římská a stěhování národů):** Původ Germánů a germánské kmeny; společnost, hospodářství a náboženství Germánů; hmotná kultura Germánů a styky s Římany; doklady pobytu Římanů na našem území; Markomanské války (2. století n. l.); pohřební ritus Germánů; pohyby a přesuny obyvatelstva ve 3. až 5. století (vpád Hunů do Evropy a zánik Římské říše); etnické složení po pádu Říma; Langobardi, Herulové; příchod prvních slovanských obyvatel.

C) Vývoj společnosti ve starověku

13. **Starý Přední východ (I) – politické uspořádání:** Vznik prvních měst a městských států – příčiny, důsledky; sumerské městské státy, akkadská říše a další státy; sociální, náboženské, politické a právní uspořádání; etnogenetická charakteristika tvůrců mezopotamských civilizací.
14. **Starý Přední východ (II) – kultura:** Vynález písma jako jeden z největších přínosů mezopotamských civilizací; podíl Sumerů a Semitů; nejstarší texty na hliněných tabulkách z konce 4. tisíciletí př. n. l.; vývoj nejstarších písem a vliv písma na proměny kultury.
15. **Starověký Egypt:** Vznik jednotného egyptského státu na přelomu 4. a 3. tisíciletí př. n. l., sociální, náboženské, politické a právní uspořádání; filosofie posmrtného života a její vztah k rozvoji monumentálního stavitelství a sochařství.
16. **Perský (iránský) a kurdský svět:** Írán – jedno z nejstarších civilizačních středisek, mocenské, duchovní a celkově kulturní aspekty oblasti (např. zoroastrismus), příchod indoevropských Árijů ve druhé polovině 2. tisíciletí př. n. l., další vývoj oblasti Blízkého a Středního východu; postavení a význam Kurdů.
17. **Arabský svět:** Charakteristika předislámské doby (cca. od začátku 6. do poloviny 7. století); islámská expanze a vytvoření arabsko-islámské říše a civilizace, rozkvět v 9. až 12. století a geografické rozšíření; hlavní rysy kulturního, politického a náboženského života; arabské vlivy v Evropě a v českých zemích.
18. **Indie:** Harappská kultura – první městská civilizace na území Indie; význam Árijů; vlivy baktrijských Řeků, Skythů, Parthů, Kušánů, Hefthalitů, arabských nájezdníků a mořeplavců, tureckých, perských a mongolských dobyvatel a evropských kolonizátorů – původ etnické, jazykové, náboženské a celkově kulturní rozmanitosti Indie; náboženské soustavy: brahmanismus, učení upanišad, buddhismus, hinduismus aj.
19. **Čína (I) – úsvit dějin:** Lokální zemědělské kultury na úsvitu dějin Číny, geografická izolace oblasti od ostatních civilizací a její vliv na vznik osobitých rysů Číny vůči okolním národům.
20. **Čína (II) – historický vývoj:** Dynastie Sia, Šang a Čou; tzv. Období Válčících států; sjednocení Číny prvním svrchovaným císařem Čchinů (Čchin Š-chuang-ti); dynastie Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.), rozvoj etických a státoprávních učen: taoismus, moismus, legismus, konfucianismus aj.; další vývoj Číny do 20. století.
21. **Tibet:** kontakty s Indií a s Čínou, vytváření vlastní tradice a civilizace, vliv Tibetu na duchovní život celé vnitřní Asie.
22. **Korea a Japonsko:** Počátek dějin Koreje, bájně království Čoson; první státy v 1. století př. n. l., vývoj od států Silla, Päkče a Kogurjo po anexi Japonskem; první čínské záznamy o Japonsku, vývoj v období 5. a 6. století – rozvoj řemesel, myšlenkových a náboženských směrů, konfucianismus a buddhismus, čínské písmo; základy nového japonského státu, vliv čínské říše Tchang; specifika japonského životního stylu; politická forma šógunátu, změny po roce 1850 – reformy Meidž.
23. **Středoamerické civilizace:** Formativní kultura olmécká; Mayové, matematika, astronomie, kalendář; Aztékové a další, jejich náboženské rituály.
24. **Jihoamerické civilizace:** Vznik prvních městských útvarů na peruánském pobřeží, v horských oblastech peruánských And a vznik a rozvoj vysokohorské Tiwanacké říše kolem jezera Titicaca v 5. století př. n. l. až 10. století n. l.; Incká říše jihoamerických Kečuů, státní správa mnohonárodnostní říše a organizaci veřejného života.
25. **Základy euroamerické civilizace – antické Řecko:** Vznik městského státu (polis) v archaickém období, vývoj státoprávního uspořádání (oligarchie, demokracie). Životní styl, filosofie, vědy a umění.
26. **Základy euroamerické civilizace – antický Řím:** Vznik a rozvoj římského státu od nevelkého městského státu v době královské (8. – 6. století př. n. l.) až po prvořadou mocnost starověkého světa v době existence republiky a císařství; životní styl; rané křesťanství; podněty a inspirace pro další vývoj evropské civilizace.

D) Vývoj společnosti v evropském středověku a novověku

27. **Středověk:** Termín *středověk*, periodizace; historický rámec; archeologie středověku.
28. **Počátky slovanského osídlení:** Pravlast Slovanů, příchod Slovanů do střední Evropy; kultura pražského typu; Avaři a jejich hmotná kultura; Samova říše.
29. **Velkomoravská říše:** Historický rámec, archeologické prameny, kultura, okolnosti zániku.
30. **Český stát v 11. až první polovině 13. stol.:** Politický rámec, materiální předpoklady rozvoje; archeologické prameny.
31. **Zemědělci od 6. do 12. stol.:** Hmotná kultura, sídliště, obydlí, vybavení domácnosti, zemědělské nářadí; pohřební ritus a jeho proměny.
32. **Zemědělci ve 13. až 15. stol.:** Hmotná kultura, vesnice, obydlí, vybavení domácnosti, zemědělské nářadí, pohřební ritus a jeho proměny.
33. **Řemeslníci, obchodníci:** Obyvatelé hospodářských center a měst a jejich hmotná kultura, sídliště, obydlí, vybavení domácnosti, nářadí; pohřební ritus a jeho proměny.
34. **Klérus:** Světské a řeholní duchovenstvo a jeho hmotná kultura, farní kostely, kláštery a jejich vybavení, pohřební ritus.
35. **Archeologie církevních památek:** Kostely, kláštery.
36. **Panovníci, velmoži a šlechta v 9. až 12. stol.:** Hmotná kultura, sídla, vybavení, zbraně, pohřební ritus.
37. **Panovníci a šlechta v 13. až 15. stol.:** Hmotná kultura, sídla, insignie moci, pohřební ritus.
38. **Konec středověku:** Projevy konce středověku v archeologických pramenech.
39. **Život člověka v raném novověku:** Životní cyklus člověka od narození do smrti (porod, dětství a dospívání, sňatek a manželství, rodina a domácnost, stárnutí a stáří, smrt a pohřební ritus), život na vesnici a ve městě z pohledu práce, volného času, morálky, práva a náboženství.